

Käräjäoikeuden menettely viittomakielen tulkkauksen järjestämisessä lähestymiskieltoasiassa

KANTELU

Kuurojen Liitto ry on 20.9.2022 kannellut oikeuskanslerille käräjäoikeuden menettelystä. Kantelussa arvostellaan käräjäoikeutta siitä, että se ei järjestänyt kuulovammaiselle lähestymiskieltoa hakeneelle henkilölle viittomakielen tulkkausta käräjäoikeuden istuntoon. Käräjäoikeus oli lähestynyt henkilöä kirjeitse ja kehottanut tätä hankkimaan itse tulkkauksen, jolloin hakija oli ollut asiasta yhteydessä Kuurojen Liittoon. Liitto oli tiedustellut kielteisen kannan perusteluja käräjätuomarilta. Käräjätuomari oli vastannut, että lähestymiskieltoasiassa asianosaiset vastaavat lähestymiskieltoain nojalla itse kustannuksistaan, mukaan lukien mahdolliset tulkkaus-
tannukset.

Lähestymiskieltoa hakenut henkilö oli tämän jälkeen tehnyt Kansaneläkelaitoksen tulkkivälitykseen tulkkittelauksen toivoen kuitenkin Kuurojen liiton edustajan olevan tukihenkilönä paikalla käräjäoikeuden lähestymiskieltoistunnossa. Istunnon alkaessa kuitenkin selvisi, ettei tulkkivälityksestä tilattu viittomakielen tulkki ollut tullut paikalle. Tällöin käsittelyn läpiviemiseksi Kuurojen liiton edustaja oli toiminut myös hakijan viittomakielen tulkkina.

Kuurojen Liitto ry katsoo kantelussaan, että kuulovammaisen ja viittomakielisen lähestymiskielon hakijan oikeusturvan toteutumiseksi käräjäoikeuden olisi tullut viran puolesta järjestää istuntoon viittomakielen tulkki.

SELVITYS

Käräjäoikeus on antanut asiasta selvityksen. Selvitykseen sisältyy käräjätuomari A:n selvitys ja laamanni B:n lausunto. Selvitys toimitetaan kantelijalle tiedoksi ohessa.

Käräjätuomari A toteaa selvityksessään, että ennen lähestymiskieltoistuntoa Kuurojen Liitto ry oli ollut kantelussa kerrotusti häneen yhteydessä viittomakielen tulkkauksesta ja sen kustannuksista. A:n vastauksen mukaan käräjäoikeus ei voinut tilata lähestymiskiellon hakijalle viittomakielen tulkkia valtion varoin ottaen huomioon lähestymiskieltoissa käsittelykustannuksista säädetty. Sen mukaan asianosaiset vastaavat käsittelykustannuksista itse. A oli lähestymiskieltoistunnossa katsonut lisäksi, että hakijalla oli käytössään viittomakielen tulkki (Kuurojen liiton edustaja), eikä hakija ollut vastustanut tämän käyttämistä tulkkina. Aiemmin kantelijalle lähettämässään sähköpostissa A oli myös kertonut käsityksensä siitä, ettei valtion varoin ollut lähestymiskieltoain säännösten nojalla mahdollista tilata viittomakielen tulkkia lähestymiskieltoasian istuntoon.

Laamanni B toteaa lausunnossaan, että asiassa olisi tullut järjestää käräjäoikeuden toimesta viittomakielen tulkkaus soveltaen lähestymiskieltoain 6 §:n 1 momentin ja rikosoikeudenkäyntilain 6 a luvun säännöksiä. Kyseessä on lausunnon mukaan kuitenkin ollut epäselvä tulkintatilanne, jossa käräjäoikeuden puheenjohtajan valitsemalle laintulkinnalle on myös ollut löydettävissä tukea ottaen huomioon vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta säädetty.

RATKAISU

Oikeusohjeita

Perus- ja ihmisoikeudet

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Perustuslain 9 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi käyttävien tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on muun muassa oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Lähestymiskieltoasian tuomioistuinkäsittely

Lähestymiskieltoa koskevan 2 §:n 1 momentin mukaan lähestymiskielto voidaan määrätä, jos on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tunnevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä.

Lain 6 §:n 1 momentin mukaan lähestymiskieltoa koskevan asian käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

Lain 14 §:n mukaan asiaan osalliset vastaavat itse lähestymiskieltoasian käsittelystä johtuvista kustannuksista. Milloin siihen on painavia syitä, voidaan asiaan osallinen kuitenkin tuomioistuimessa velvoittaa suorittamaan vastapuolen kohtuulliset oikeudenkäyntikulut osaksi tai kokonaan.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetyn lain (689/1997) 6 a luvun 2 §:n 4 momentissa säädetään, että tuomioistuimen on huolehdittava tulkkauksen järjestämisestä myös silloin, kun asianosainen on viittomakielinen tai tulkkaus on asianosaisen aisti- tai puhevian takia tarpeen.

Arviointi

Lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä

Hallituksen esityksessä laiksi lähestymiskiellosta todetaan, että sillä

”pyritään kohentamaan itsensä uhatuiksi tuntevien henkilöiden, erityisesti entisen tai nykyisen puolisonsa tai asuinkumppaninsa taholta uhkaavaa väkivaltaa pelkäävien naisten sekä aikuisten lastensa kiristämien iäkkäiden vanhempien oikeusturvaa. Lain-

säädännöllä parannettaisiin näin sukupuolten ja ikäryhmien tasa-arvoa. Lähestymiskiellolla voitaisiin suojata myös esimerkiksi häirinnän kohteeksi joutuvia lapsia.” (HE 41/1998 vp, s. 8)

Esityksen 1 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan ”(K)iellon tarkoituksena olisi luonnollisen henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjuminen.” (HE 41/1998 vp, s. 17)

Lähestymiskieltoa koskevalla lailla on siten selkeät ja vahvat perus- ja ihmisoikeuksia suojaavat tavoitteet. Ne koskevat ensiksikin jokaisen oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Toiseksi ne koskevat yhdenvertaisuutta. Lain perusteluissa on erityisesti mainittu naiset, iäkkäät henkilöt ja lapset, mutta on selvää, että se koskee myös vammaisia ja viittomakielisiä ihmisiä ja heidän yhdenvertaisuuttaan.

Lähestymiskielto siten suojaa myös vammaisten ja viittomakielisten henkilöiden oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen ja tämä oikeus tulee turvata heille yhdenvertaisesti.

Lähestymiskieltoa koskevassa laissa säädetään, että asiaan osalliset vastaavat itse lähestymiskieltoasian käsittelystä johtuvista kustannuksista. Toisaalta lähestymiskieltolain mukaan lähestymiskieltoa koskevan asian käsittelystä on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa koskevassa laissa säädetään, että tuomioistuimen on huolehdittava tulkkauksen järjestämisestä myös silloin, kun asianosainen on viittomakielinen tai tulkkaus on asianosaisen aisti- tai puhevian takia tarpeen.

Lain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että ehdotetuilla muutoksilla pantaisiin täytäntöön oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ([2010/64/EU](#)). Hallituksen esityksen yksityiskohtaisista perusteluista ilmenee, että kyseiseen pykälään ehdotettiin selvyiden vuoksi lisättäväksi säännös siitä, että tuomioistuimen on huolehdittava tulkkauksen järjestämisestä myös silloin, kun asianosainen on viittomakielinen tai tulkkaus on asianosaisen aisti- tai puhevian takia tarpeen. Jo aiemmin lakia oli tulkittu tällä tavoin laajentavasti. Säännöksen soveltuvuudesta lähestymiskieltoasioihin hallituksen esityksessä ei erikseen mainita ([HE 63/2013 vp, erit. s. 21](#)).

Asiassa on nyt arvioitava, olisiko käräjäoikeuden tullut huolehtia kuulovammaiselle lähestymiskiellon hakijalle viittomakielen tulkkaus, vaikka lähestymiskieltoa koskevassa asiassa ei ole

kyse rikosoikeudenkäyntilain 2 luvun 1 a §:n kohdan mukaisesta syyttäjän ajamasta rikosasiasta ([HE 41/1998 vp s. 20 ja 25](#)).

Edellä esitetyistä syistä on tulkinnanvaraista, voidaanko rikosoikeudenkäyntilaissa tuomioistuimelle säädettyä velvollisuutta huolehtia myös viittomakielisen asianosaisen tulkkauksesta soveltaa myös lähestymiskieltoasiassa. Laamanni B toteaa lausunnossaan, että ”lähestymiskielto on kuitenkin tarkasti tulkiten käräjäoikeuden puheenjohtajan toteamin tavoin omanlainen asiansa, jota ei voida pitää rikosprosessiasiana. Lähinnä sitä voidaan luonnehtia indispositiiviseksi hakemusasiaksi siinä mielessä, että asianosaiset eivät voi keskinäisin sopimuksin päättää lähestymiskiellon määräämisestä”.

Kuten B kirjoittaa, lähestymiskieltoasia ei voi rinnastaa rikosprosessiin. Toisaalta sitä ei voi kuitenkaan täysin rinnastaa myöskään hakemusasioihin. Hakemusasioissa on kyse pääsääntöisesti yksityishenkilöiden välisistä riitakysymyksistä tai muista siviilioikeudellisista kysymyksistä. Tapauksissa, joissa lähestymiskielto voidaan määrätä, on lähestymiskieltoain mukaan olemassa perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti tätä häiritsemään.

Hallituksen esityksessä lähestymiskieltoilaksi todetaan, että lähestymiskielto lainkäyttöasiana voidaankin oikeudelliselta luonteeltaan rinnastaa lähinnä pakkokeinoihin, turvaamistoimiin tai liiketoimintakieltoon. Lähestymiskiellon päätarkoituksena on antaa suojaa mahdollisia tulevia oikeudenloukkauksia vastaan ja ennalta ehkäistä rikoksia. Riita- tai rikosasian oikeudenkäynnissä käsiteltävistä asioista lähestymiskieltoasia eroaa siinä, että riita- ja rikosasioiden käsitellessä annetaan oikeussuojaa lähinnä takautuvasti. Lähestymiskieltoasiassa kysymys on varautumisesta tuleviin oikeudenloukkauksiin ja niiltä suojautumisesta sillä, että tiettyjä henkilöitä kielletään olemasta yhteydessä toisiinsa, toista tahtonsa mukaisesti ja toista tahtoaan vastoin.

Hallituksen esityksessä myös todetaan, että tuomioistuimessa menettely ei huomattavasti poikkeaisi siellä rikosasioissa noudatettavista menettelytavoista. Tuomioistuimen tulisi kuitenkin huolehtia siitä, että asia tulee perusteellisesti käsitellyksi. Toissijaisesti lähestymiskieltoasiassa noudatettaisiin rikosasian menettelysääntöjä, vaikka lähestymiskieltoasia ei olisikaan luonteeltaan rikosasia ([HE 41/1998 vp](#), s. 12).

Lähestymiskieltoilaissa tai sitä koskevissa esitöissä ei siis käsitellä sitä, missä määrin rikosoikeudenkäyntilain säännökset asianosaisen oikeudesta tulkkaukseen tai käännöksiin tulisivat sovellettaviksi lähestymiskieltoasiassa. Kuten B lausunnossaan toteaa, lähestymiskieltoain 6 §:n 1 momentin on oikeuskäytännössä kuitenkin katsottu viittaavan lähinnä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun mukaiseen, asianomistajan yksin käräjäoikeudessa ajaman rangaistusvaatimuksen käsittelyjärjestykseen.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa [KKO:2021:78](#), todetaan, että ”lähestymiskieltoain säätämiseen johtaneesta hallituksen esityksestä (HE 41/1998 vp s. 20–21) ilmenee, että lähestymiskieltoain 6 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla rikosoikeudenkäyntilaista tulee lähestymiskieltoasioissa noudatettavaksi lähinnä 7 luvun mukainen asianomistajan yksin ajaman rangaistusvaatimuksen käsittelyjärjestys. Sen sijaan hallituksen esityksessä ei tuoda esiin, että rikosoikeudenkäyntilain 2 luvun säännösten olisi tarkoitettu soveltuvan lähestymiskieltoasian käsittelyyn. Mainitun luvun säännösten asemesta lain perusteluissa (s. 13–14) viitataan valtion varoista kustannettavan oikeusavun osalta lähestymiskielto lakia säädettäessä voimassa olleeseen maksuttomasta oikeudenkäynnistä annettuun lakiin (87/1973). Perusteltua onkin katsoa, ettei rikosoikeudenkäyntilain 2 luku tule lähestymiskieltoain 6 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettavaksi lähestymiskieltoasiassa.”

Korkein oikeus on siis tullut siihen johtopäätökseen, että rikosoikeudenkäyntilain 2 luku ei tule lähestymiskieltoain 6 §:n 1 momentin viittaussäännöksen nojalla sovellettavaksi lähestymiskieltoasiassa. Korkeimman oikeuden ratkaisu kuitenkin koskee rikosoikeudenkäyntilain 2 luvun säännöksiä asianosaisen avustamisesta eikä 6 a luvun säännöksiä tuomioistuimen velvollisuudesta huolehtia tarpeellisesta tulkauksesta. Lisäksi ratkaisussa todetaan, että arvioinnin kohteena olleessa tapauksessa ”tällainen tulkinta ei saa sellaista tukea perus- ja ihmisoikeuksista tai niistä täsmentävistä kansainvälisistä sopimuksista, että sitä voitaisiin pitää perusteltuna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen kannalta” (KKO 2021:78, kohta 19) Tästä syystä asiaa on tässä tapauksessa tarkasteltava myös perus- ja ihmisoikeuksien ja niitä täydentävien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kannalta.

Korostan sitä, mitä edellä on todettu lähestymiskiellon luonteesta ja tarkoituksesta keskeisiä perus- ja ihmisoikeuksia turvaavana lainkäyttöasiana. Perustuslain 22 § velvoittaa julkisen vallan turvaamaan perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Tuomioistuimen kohdalla tämä voi tarkoittaa, että tulkintatilanteessa mahdollisista lain tulkintavaihtoehdoista valitaan ihmis- ja perusoikeudet parhaiten turvaava vaihtoehto. Korkein oikeus on todennut tältä osin, että lain tulkinnan mahdollisuudet vaihtelevat muun muassa säännöksen yksityiskohtaisuuden, joustavuuden ja oikeudenalan mukaan ([KKO:2020:2](#)). Kiellettyä on ainakin lain sanamuodon vastainen tulkinta, joka muuttaa säännöksen keskeisen sisällön lainsäätäjän ilmaisemasta tarkoituksesta poikkeavaksi. ([KKO:2015:14](#), kohdat 29 ja 36).¹

¹ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käsitellyt Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja vammaisyleissopimuksen suhdetta ratkaisussa Sahin vs. Turkey. EIT totesi, että Euroopan ihmisoikeussopimusta täytyy tulkita vammaisyleissopimuksen valossa.

Tuomioistuin on omalta osaltaan vastuussa siitä, että perustuslain 21 §:ssä turvattu oikeusturva toteutuu. Ilman asianmukaista tulkkausta viittomakielisen lähestymiskiellon hakijan oikeus tähän vaarantuu: hän ei saa asianmukaista käsittelyä eikä oikeastaan edes pääse koko käsitteelyyn. Tuomioistuimen velvollisuutta huolehtia tulkkauksesta korostaa lähestymiskielloa koskevassa hallituksen esityksessä korostettu tuomioistuimen velvollisuus huolehtia asian perusteellisesta käsittelystä. Se takaa sekä lähestymiskiellon hakijan, että mahdollisen kiellon kohteen oikeusturvan toteutumista, mutta edellyttää, että kaikki asiaan liittyvät seikat tulevat riittävästi selvitettyiksi. Tämä taas ei voi olla mahdollista, jollei viittomakielisellä henkilöllä on käytettävissään viittomakielen tulkkia.

Kysymyksen painoarvoa lisää myös se yhteys, jossa tällaista asiaa käsitellään. Lähestymiskiello koskee lähtökohtaisesti keskeisiä perus- ja ihmisoikeuksia, kuten hengen ja terveyden suojaa, ja menettelyn tarkoitus on ennalta ehkäistä mahdollisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen tapahtuminen. Ei ole hyväksyttävää, ettei oikeusjärjestys pystyisi silloin turvaamaan mahdollisuutta asian huolelliseen selvittämiseen. Tällainen mahdollisuus tulisi myös turvata yhdenvertaisesti riippumatta henkilöön liittyvästä syystä.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Laissa ei ole yksiselitteitä säännöistä tai muuta velvoitetta, joka sellaisenaan olisi edellyttänyt kärjäjätuomari A:ta järjestämään viran puolesta viittomakielisen tulkkauksen lähestymiskielloasian käsittelyyn. Kun se järjestyi muutoin, ei myöskään A:lla ollut velvollisuutta määrätä siitä aiheutuvia kustannuksia maksettavaksi valtion varoista. A on riippumattomana tuomarina käyttänyt hänelle kuuluvaa itsenäistä harkintavaltaa lainmukaisesti.

On toisaalta selvää, että tilanne ei ole ollut hakijan kannalta kohtuullinen tai oikeudenmukainen. Hakijan perusoikeuksien ja oikeusturvan vaarantuminen estyi myös osittain sattumanvaraisista syistä paikalla olleen tukihenkilön pystytyä tulkkaamaan viittomakielellä.

Perustuslain 108 §:n mukaan oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatointen lainmukaisuutta. Oikeuskanslerin tulee myös valvoa, että tuomioistui-
met ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Totesin edellä, etten pidä A:n ratkaisua lainvastaisena. Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi lopputuloksena olisi kuitenkin voinut olla myös viittomakielisen tulkkauksen järjestäminen viran puolesta lähestymiskielloasian käsittelyyn sekä siitä aiheutuvien kustannusten maksettavaksi määrääminen valtion varoista. Tähän ratkaisuun olisi voitu päätyä painottamalla lähestymiskiellon 6 §:n 1 momentin ja rikosoikeudenkäyntilain 6 a luvun 2 §:n 4 momentin

tulkinnassa perustuslain 22 §:ssä säädettyä julkisen vallan velvollisuutta turvata yleisesti perus- ja ihmisoikeuksien sekä viittomakielisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi.

Saatan kärjätuomari A:n tietoon edellä lausutut seikat. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen päätöksestäni kärjäoikeudelle.

Lähestymiskieltoa koskevassa lainsäädännössä on tulkinnallisuutta, jolla on myös perus- ja ihmisoikeuksien vaarantumista koskeva merkitys. Lähetän päätökseni sen vuoksi myös asianomaisen lainsäädännön valmistelusta vastaavalle oikeusministeriölle, jonka pyydän esittämään arvionsa tästä kysymyksestä viimeistään 30.1.2024.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Minna Ruuskanen